

Carex pauciflora Lightf. na Pomorzu

Carex pauciflora Lightf. in Pomerania (northern Poland)

JOANNA BLOCH-ORŁOWSKA

J. Bloch-Orłowska, Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Gdański,
Al. Legionów 9, 80-441 Gdańsk, e-mail: biojo@univ.gda.pl

ABSTRACT: The distribution of *Carex pauciflora* Lightf. in Pomerania region (northern Poland) has been described. Only 2 out of 3 localities, where the species was noted, are actual.

KEY WORDS: *Carex pauciflora*, distribution, Pomerania, boreal plant species

Wstęp

Turzyca skąpokwiatowa *Carex pauciflora* Lightf. jest jednym z 39 gatunków krytycznie zagrożonych (CR) na Pomorzu Gdańskim (Markowski, Buliński 2004). Jednocześnie gatunek ten jest zaliczany do kategorii wymierających (E) na Pomorzu Zachodnim (Żukowski, Jackowiak 1995) oraz narażonych (V) w skali kraju (Zarzycki, Szeląg 1992).

Carex pauciflora jest drobną byliną o długich, cienkich, wznoszących się rozłogach i sztydlastych, rynienkowatych liściach. Należy do gatunków rozdzielonopłciowych, o charakterystycznym pojedynczym kłosku złożonym z 2-5 kwiatów żeńskich oraz długich, wrzecionowatych pęcherzykach. Rozmnaża się zarówno generatywnie, jak i wegetatywnie (Chater 1980). Turzyca skąpokwiatowa występuje na torfowiskach wysokich, niżowych i górskich. Na niżu jest składnikiem fitocenozy klasy *Oxycocco-Sphagnetum*, m.in. zespołu *Sphagnetum magellanicum* (Zajac 1996; Bloch-Orłowska, Herbichowa 2004), natomiast w górach występuje w zbiorowiskach z klasy *Scheuchzerio-Caricetea nigrae* ze związku *Caricion nigrae*. W Europie północno-zachodniej i północnej oraz w południowych Niemczech spotykana jest również w zbiorowiskach ze związków *Caricion nigrae* i *Caricion*

lasiocarpae w obrębie klasy *Scheuchzerio-Caricetea nigrae* (Dierßen 1982; Dierßen, Dierßen 1996).

Carex pauciflora jest gatunkiem o zasięgu cyrkumpolarnym. W Europie reprezentuje element borealno-górski, ze zwartym zasięgiem obejmującym północną i północno-wschodnią część kontynentu oraz obszar Alp (Hultén, Fries 1986). W Polsce zaliczana jest do elementu borealno-górsko-kontynentalnego, a jednocześnie uznawana jest za relikw glacialny (Czubiński 1950; Zajac 1996). Stanowiska na terenie kraju znajdują się w Polsce Północno-Wschodniej, na Pomorzu oraz na obszarze Sudetów i Karpat.

Celem badań było zestawienie danych o rozmieszczeniu oraz określenie aktualnego stanu i wielkości populacji *Carex pauciflora* na terenie Pomorza.

1. Materiał i metody

Badania nad rozmieszczeniem oraz zasobami populacji *Carex pauciflora* na Pomorzu prowadzono w latach 1999-2003. W ich trakcie dokonano zbioru informacji o występowaniu gatunku ze wszystkich dostępnych źródeł publikowanych i niepublikowanych. Ponadto przeprowadzono badania terenowe, mające na celu weryfikację stanowisk oraz określenie aktualnych zasobów istniejących populacji. Granice Pomorza przyjęto za Czubińskim (1950).

Stanowiska w wykazie uszeregowano ze względu na przynależność do jednostek podziału administracyjnego: województwa, powiatu i gminy, przy czym kolejność poszczególnych jednostek odzwierciedla ich rozmieszczenie przestrzenne w kierunku zachód – wschód. Poszczególne stanowiska zlokalizowano w kwadratach siatki ATPOL (por. Zajac 1978), w postaci uszczegółowionej, tj. w kwadratach niższego rzędu o boku 5 km.

Na mapie rozmieszczenia pojedynczy punkt oznacza przynajmniej jedno wystąpienie tego gatunku w kwadracie 5 x 5 km. Wyróżniono dwa rodzaje stanowisk: współczesne – potwierdzone po roku 1991 oraz historyczne – stanowiska, na których zanik gatunku został stwierdzony w trakcie badań terenowych lub opisany w cytowanej literaturze.

Szczegółową lokalizację wszystkich zanotowanych wystąpień podano w wykazie stanowisk.

2. Rozmieszczenie i wykaz stanowisk

Województwo pomorskie
pow. wejherowski

gm. Szemud

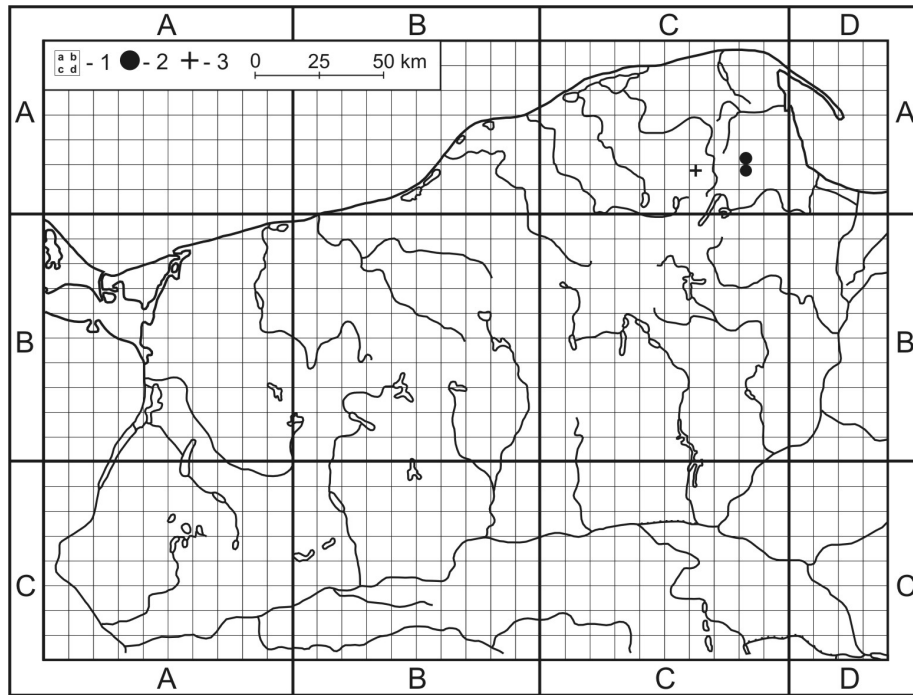
1. CA78c: torfowisko na S brzegu jez. Wysoka (Wycztok), koło Jeleńskiej Huty (Koppe 1933; Kowalczyk 1989); pojedynczo (Bloch-Orłowska, Herbichowa 2004).

pow. kartuski

gm. Kartuzy

2. CA86a: torfowisko nad Jez. Turzycowym koło Mirachowa, dawny obwód Bącka Huta (Caspary 1877 za Abromeitem i in. 1898-1940; Klinggraeff 1880, 1881; Scholz 1905; Wangerin 1918 za Abromeitem i in. 1898-1940; Wangerin 1920; Wodziczko 1926; Czubiński 1950, 1951); od 1959 r. rezerwat przyrody „Jezioro Turzycowe”; obecnie stanowisko historyczne (Magiera 1978; Herbichowa i in. 1987).
3. CA88a: torfowisko ok. 2 km na NW od Przodkowa (Kowalczyk 1989); licznie (Bloch-Orłowska, Herbichowa 2004).

Ogólny obraz rozmieszczenia *Carex pauciflora* na Pomorzu przedstawia rycina 1.

Ryc. 1. Rozmieszczenie *Carex pauciflora* Lightf. na Pomorzu

1 – oznaczenie kwadratów niższego rzędu, 2 – stanowisko współczesne, 3 – stanowisko historyczne

Fig. 1. Distribution of *Carex pauciflora* Lightf. localities in Pomerania

1 – signature of secondary rank squares, 2 – contemporary locality, 3 – historical locality

3. Podsumowanie wyników i dyskusja

Turzyca skąpokwiatowa *Carex pauciflora* jest jednym z najrzadszych przedstawicieli flory Pomorza. Jej obecność na tym terenie stwierdzono dotychczas jedynie na 3 stanowiskach. Czubiński (1950) wspomina również o przypuszczal-

nym dawnym stanowisku tego gatunku na torfowisku gdyńskim, nie podaje jednak cytowania autora, ani nie uwzględnia tego stanowiska na mapie rozmieszczenia gatunku na Pomorzu.

Wszystkie stwierdzone stanowiska *Carex pauciflora* skupione są na stosunkowo niewielkim obszarze, w północno-wschodniej części Pojezierza Kaszubskiego. Jedno z nich, nad Jeziorem Turzycowym, jest już historyczne. Do jego zaniku przyczyniły się przypuszczalnie antropogeniczne zmiany naturalnych bezleśnych zbiorowisk roślinnych, zwłaszcza długotrwałe osuszanie torfowiska oraz nasadzenia prowadzone w ramach gospodarki leśnej (Herbichowa i in. 1987). Dodatkowym niekorzystnym czynnikiem była dewastacja pła torfowcowego w północno-wschodnim fragmencie rezerwatu, wskutek pozostawienia na nim gałęzi po zrębie zupełnym wykonanym w rezerwacie i jego otoczeniu (Magiera, Żołądecki 1978). Z pozostałych dwóch, współcześnie istniejących stanowisk turzycy skąpokwiatowej, tylko jedno, na torfowisku niedaleko Przodkowa, ma szanse przetrwać w przyszłości. Tamtejsza populacja jest liczna, występuje w postaci kilkunastu skupień, rozproszonych na powierzchni około 1 ha i nie wykazuje oznak zagrożenia (Bloch-Orłowska, Herbichowa 2004). Wielkość skupień zawiera się w zakresie od 1 do 5 m², a zagęszczenie pędów nadziemnych wynosi od 15 do 650 pędów (przeciętnie 350 pędów) na jednostkę powierzchni (0,25 m²), przy czym średnio 40% stanowią pędy kwiatostanowe (J. Bloch-Orłowska, mat. niepubl.). Odmienne przedstawia się sytuacja na drugim aktualnym stanowisku pomorskim nad jeziorem Wycztok. Populację tworzą 2 niewielkie skupienia o powierzchni poniżej 1,5 m² każde i zagęszczeniu poniżej 100 pędów nadziemnych na przyjętą jednostkę powierzchni (J. Bloch-Orłowska, mat. niepubl.). Przypuszczalnie populacja ta zaniknie w najbliższej przyszłości, wskutek procesów sukcesyjnych zachodzących na torfowisku.

Carex pauciflora, pomimo jej zaliczania do grupy reliktywów glacialnych (Czubiński 1950), jest prawdopodobnie stosunkowo młodym składnikiem flory Pomorza. Wskazują na to wyniki badań stratygraficznych prowadzonych na obu współcześnie istniejących stanowiskach tego gatunku (Bloch-Orłowska, Herbichowa 2004). Jej obecność na Pomorzu, z dala od obszarów zwartego zasięgu w północnej Europie oraz w Alpach, może być efektem udanego zasiedlenia wskutek dalekiego transportu nasion z terenów optimum zasięgowego.

Ze względu na status gatunku, zarówno w skali regionu, jak i całego kraju, a także obecny stan zachowania jego stanowisk w regionie, uzasadnione wydaje się objęcie ich, a zwłaszcza stanowiska koło Przodkowa, ochroną rezerwatową.

*Praca zrealizowana częściowo
w ramach projektu badawczego finansowanego przez
Komitet Badań Naukowych (grant KBN nr 581/P04/2001/20).*

Literatura

- ABROMEIT J., NEUHOFF W., STEFFEN H. 1898-1940. Flora von Ost- und Westpreussen.: 1/1-25 (1898): 1-402, 2/26-43 (1903): 403-684, 3/44-49 (1926): 685-780, 4/50-52 (1931): 781-828, 5/53-55 (1934): 829-876, 6/56-78 (1940): 877-1248. Kommissionsverlag Gräfe und Unzer, Berlin-Königsberg.
- BLOCH-ORŁOWSKA J., HERBICHOWA M. 2004. Localities of *Carex pauciflora* Light. in Pomerania against the background of today habitat conditions and stratigraphical investigations. – W: WOŁĘJKO L., JASNOWSKA J. (red.), The future of Polish mires. Societas Scientiarum Stetinensis, Agricultural University of Szczecin, s. 31-36.
- CHATER A. O. 1980. Cyperaceae. *Carex* L. – W: TUTIN T. G., HEYWOOD V. H., URGES N. A., MOORE D. M., VALENTINE D. H., WALTERS S. M., WEBB D. A. (red.), Flora Europaea. 5. Alismataceae to Orchidaceae (Monocotyledones). Cambridge Univ. Press, Cambridge, s. 290-323.
- CZUBIŃSKI Z. 1950. Zagadnienia geobotaniczne Pomorza. – Bad. Fizjogr. Pol. Zach. 2(4): 339-658.
- CZUBIŃSKI Z. 1951. O racjonalną sieć rezerwatów przyrody Pomorza. – Chrońmy Przyr. Ojcz. 11/12: 13-40.
- DIERBEN K. 1982. Die wichtigsten Pflanzengesellschaften der Moore NW-Europas. Conservatoire et Jardin Botaniques, Genève, 382 ss.
- DIERBEN K., DIERBEN B. 1996. Vegetation Nordeuropas. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart, 838 ss.
- HERBICHOWA M., HERBICH J., HERBICH P. 1987 (mscr.). Charakterystyka przyrodnicza rezerwatu „Jezioro Turzycowe” (części zatwierdzonej oraz proponowanej do włączenia). Gdańsk-Warszawa.
- HULTÉN E., FRIES M. 1986. Atlas of North European vascular plants North of the Tropic of Cancer I. Introduction, taxonomic index to the maps 1 – 996, maps 1 – 996. Koeltz Scientific Books, Königstein. xvi + 498 ss.
- KLINGGRAEFF H. VON 1880. Versuch einer Topographischen Flora der Provinz Westpreussen. A. W. Kafemann, Danzig. 135 ss.
- KLINGGRAEFF H. VON 1881. Versuch einer Topographischen Flora der Provinz Westpreussen. – Schr. d. Naturf. Ges. Danzig N.F. 5(1-2): 82-232.
- KOPPE F. 1933. Kleine Beiträge zur Flora des nördlichen Westpreußens. – Ber. d. Westpr. Bot.-Zool. Ver. Danzig 55: 1-16.
- MAGIERA G. J. 1978 (mscr.). Flora i jej przestrzenne rozmieszczenie wybranych torfowisk centralnej części Pojezierza Kaszubskiego. Praca magisterska wykonana w Zakładzie Ekologii Roślin UG. Gdynia.
- MAGIERA G., ŻOŁĄDECKI K. 1978. W sprawie rezerwatu Jezioro Turzycowe. – Chrońmy Przyr. Ojcz. 31(1): 38-70.
- MARKOWSKI R., BULIŃSKI M. 2004. Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Gdańskiego. Endangered and threatened vascular plants of Gdańskie Pomerania. – Acta Bot. Cassub., Monogr. 1: 1-75.
- SCHOLZ J. B. 1905. Die Pflanzengesellschaften. Westpreussens. – Schr. d. Naturf. Ges. Danzig N.F. 11(3): 49-302.
- WANGERIN W. 1920. Die montanen Elemente in der Flora des nordostdeutschen Flachlandes. – Schr. d. Naturf. Ges. Danzig N.F. 15(3): 43-85.
- WODZICZKO A. 1926. Ochrona pierwotnej szaty roślinnej na Pomorzu. – Ochr. Przyr. 6: 35-50.

- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. – Wiad. Bot. 22(3): 145–155.
- ZAJĄC M. 1996. Mountain vascular plants in the Polish lowlands. – Polish Bot. Stud. 11: 1–92.
- ZARZYCKI K., SZELĄG Z. 1992. Czerwona lista roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce. Red list of threatened vascular plants in Poland. – W: ZARZYCKI K., WOJEWODA W., HEINRICH Z. (red.), Lista roślin zagrożonych w Polsce. Wyd. 2. List of threatened plants in Poland. 2nd ed. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków, s. 87–98.
- ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. 1995. Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce. List of endangered and threatened vascular plants of Western Pomerania and Wielkopolska (Great Poland). – W: ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. (red.), Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski. Endangered and threatened vascular plants of Western Pomerania and Wielkopolska. – Prace Zakładu Taksonomii Roślin UAM w Poznaniu 3: 9–96. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.

Summary

Carex pauciflora is one of the rarest components of Pomeranian flora. In this region it is known from only three localities, concentrated in a small area in north-eastern part of Kaszubskie Lakeland. One of the localities, at the bog by Turzycowe Lake, is already historical. Disappearance of the species from that site was probably connected with anthropogenic changes of the natural treeless plant communities. Out of the two actual localities of Few-flowered Sedge in Pomerania region, only the population at the bog near Przodkowo, has a good chance to survive in the future. The other one, by the Wycztok Lake, will probably disappear due to succession processes of the bog.

Carex pauciflora is a relatively young element of Pomeranian flora, despite the fact that it is enclosed to glacial relicts group. It has been confirmed by the results of strathigraphic researches carried on both actual localities of the species (Bloch-Orłowska, Herbichowa 2004). Its appearance in Pomerania region, far away from core distribution range in northern Europe and in the Alps may be an effect of successful settlement of seeds coming from long-distance transport.

Considering the status of the species in Pomerania region and in Poland, as well as the actual conditions of its localities, it seems advisable to protect the sites, especially the one near Przodkowo, as a nature reserve.